

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1923 чылда
түзүлгөттөгөн

1966 ч.
ИЮЛЬ
24
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 173 (6504).

Өртөз 2 көп.

Сеткилдин ханызындан байыр чедиришкннери

Батмышкал Араб Республика-
нын пашаы байырамы — өг-
пет революциянын 14 чыл ою-
биле холбаштыр. СЭКП ТХ-нин
Чингиле секретари Л. И. Брес-
нев, СССР-нин Дээди Совединиң
Президиумунун Даргазы Н. В.
Подгорный, СССР-ини Министр-
лер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н.
Косыгин олар КАР-нын Прези-
дентин, Араб социалисттик өм-
лөдүн Даргазы Гамаль Абдель
Насерге телеграмма чурткан.

Совет улустун СЭКП Төп Ком-
итетинин СССР-нин Дээди Со-
вединиң Президиумунун Совет на-
закты мурунунан болгаш бот-
тарын өмүсөөлөп олар КАР-
нын Президенти, пашаы, чы-
гуулуна болгаш чазакта сет-
килдин ханызындан байырым
болгаш чагай күзөшкннери
дамчылган.

Египет улустун болгаш КАР-
нын пашаынын бодунун чуртунга
социалисттик демократияттыг иш-
теди тургузарынча улаңгай кү-
женишкннеринге чедиришкн-
неринг болуп турарына совет
кижилер өөрпү турар деп теле-
граммага чурткан.

Совет Эвилелиниң болгаш КАР-
нын аразында бүгү талазын кады
ажылдамыла, табынның эрге-
жактарына таарыштыр бистин
чурттарымын улустарымын
дем каткан күженишкннери-
ниң калбарышкыны күрө-
лөр аразында үрө-түнөлдүг ка-
ды ажылдамылганы өңи үзөт-
кн болуп турар.

Национал байыраат — рево-
люция хуучу-биле холбаштыр
КАР-нын Премьер-Министри За-
хрия Мохиддинге СССР-нин
Министрлер Чөвүлелиниң Дарга-
зы А. Н. Косыгин сеткилдин ха-
нызындан байырым болгаш өң
күзөшкннери дамчылган.
(СЭТА).

Садыг ажилдакчыларының байырлалы

Мон соңгоар чыл бүрүзүндө-ле июль айның дарт дугаар воскресеньези
садыг ажилдакчыларының байырлалы болуп. Муң-муң официантылар, по-
варлар, кассирлер, буфетчилер, экономистер болгаш садыгын, нитиниң
чөмөнниге черлериниң ажилдакчылары боттарының хуңун демдеглээрлер.
Республиканың магазиннеринде болгаш столоваяларында эвээш эвес
мурнакчылар барын чоргаарал-биле адап болуп бис. Эскелерге боттары-
ның үлөргө-чизин көргүзүп, чонунуң макталын чаалап аң келгеннериниң
чизинге Черби суурда садыг эргеленчизи Александр Исаев, Кызылда са-
дыгчылар Светлана Салчак, Клавдия Мартынова, Хову-Аксында столова-
яның улуг повара Анна Смирнова болгаш эскелер-даа хамаармыр.

Амгы үеде садыг шугумунда аныктар дыка хей. Бо хүндүлүг бол-
гаш харысалгалыг ажилга оолдар, кыстарның активтиг киржилгези эң
чугула. Олар бүгү кижилерге ажытыг болгаш чагай. үүлени бүдүрүп,
хүн бүрүдө улуг херекти кылып турарлар.

Эң эки мурнакчылары чазактын орденнери болгаш медальдары-биле
шаңнаан. Олардан үлөтүр ап, алдыңган социалисттик чарышты чедиш-
кнниң боттандырып, беш чылдык бири чылында бараан саарылгазының
планын хуусаа бетинде күөсүдн келгенер хей. Оларга деңгемини, куль-
туралг садыгчылар, ажилда бар чөптөстери чайладыр болгаш илереди
дээш шугуру ажилдары совет садыгын болгаш нитиниң чөмөнниге
чериниң ажилдакчы бүрүзүнүн хүндүлүг хүлээлгези болуп умурлуг. Ма-
газиннер болгаш садыг базаларының коллективтери, нитиниң чөмөнни-
ге черлери социалисттик чарышка хүлээлгени ап, чонун бедик культу-
ра-биле хандырар, бараан саарылгаларының ай, козгал, чыл планарын
ажыр күөсүдир дээш демиселче калбаа-биле кезүрүлүп үнгенер.

Оң-биле кады бисте чөптөстөр база эвээш эвес. Ычкангаш бир мол со-
рулга болза бар чөптөстериң чайладырыңча улаңган бүгү-ле хемчеглериң
алыры болуп. Садып алыкчыларга каржы чоруун көргүзүп, ажилдың

культуразын сагыс садыгчыларын, официантыларын болгаш буфетчи-
лерин чок деп болбас. Ындыг фактылар-биле нанчап-даа эптежиң болбас
умурлуг. Оон аңгыда базаларда, складтарда үлөтүр болгаш ашы-чөм ба-
раанкары бар турда-ла, магазиннерге оларны кирибейн турар таваарылга-
лар база бар. Аңаа мол буруулуг кижилер садыг ажилдакчылары эзери
билдингир.

Улуг мергежилдиг, бот идепкейлиг болуру ажилдакчылардан мол не-
геттикер чүүл-дур. Хамынтың мурунда ажилдың чаз-чаа хавирлерин
калбаа-биле негеттерди, чонунуң негелдзин бүгү талазы-биле өөренип көөр
болгаш хандырып турар организациялар-биле ханы харылзааны тудар. Бо
дугайын чөмөкчэ чаз болуп эртен кооператорларның Бүгү-эвилел хуралы-
га оң киржикичлери чугаалажып, садыг шугумунда ажилдап турар кижин
бүрүзүн ону күөсүдиринче кыйгырган болгай.

Чаз беш чыл планы садыг ажилының улуг-улуг перспективаларын
ажыткан. Чер болганда магазиннер, столоваялар тууду малбарган, чо-
нуң хергеел барааннарының бүдүрүлгези база-ла өзүп олурар. СЭКП-нин
XXIII съездинин Директиваларында көдөшүн, чурттакчы чоңун садыг
талазы-биле хандырарын экинжидинче улуг кичээлгеин салырын айт-
кан. Ылаңгыя амгы үеде, казан бистин республикага бедик дүңүт дээш
демисел чөмөшүлүп олурда, садыгын болгаш нитиниң чөмөнниге чер-
лериниң ажилдакчылары боттарының мурунда салдыган сорулганы бе-
ди-биле көдөргө билер умурлуг. Оң-биле кады ырак чайлагларда чурт-
тап турар малчынар, шөлдерде механизаторлар, тайга-дасыларда геолог-
тар база-ла оларның кичээлгеиниң төвүнге турар умурлуг.

Садыг ажилдакчылары кааа-даа хүндүлүглер. Чыл бүрүзү садыг
ажылдакчының байырлалы, оларны чаз-чаа куш-ажылы чедишкн-
нерге сорук кириер. Совет кижилерге бараан болуп, аларга хей өөрүшү-
нү чедирери — садыг ажилдакчыларының харысалгалыг хүлээлгези-дир.

Ф. Н. ПЕТРОВТУ ШАННААНЫ
Коммунисттик партияның болгаш
Совет хурумның мурнак ачы-
кхемчелери дээш база төртүтүн-
гек хүндөм бээр 94 хер харлаамы
биле холбаштыр 1896 чылдан бээр
Совет Эвилелиниң Коммунисттик па-
тиязының келжисуну, Социалисттик
Күш-ажылың Маадыры эң Федор

Республиканың көдээ ажил-агый мурнакчыларының чөвүлел хуралы

Дүүн, июль 23-те, Кызылдын Гас-
тедло аттыг культура болгаш им-
танылга паргытымы ногаан театры-
га республика Наадымының киржи-
чилери — көдээ ажил-агый мурна-
кчыларының чөвүлел хуралы болуп
эрткен.

Чөвүлел хуралды Тыва АССР-ниң
Министрлер Чөвүлелиниң даргазы
эң М. Б. Мендуге ажыткан. Чыл-
дын бири чартымын түңнелдери
болгаш чаз беш чылдын бири чы-
лын чедишкнниң доозар талазы-
биле көдээ ажил-агый ажилдакчыла-
рының сорулгаларының дугайында
айтыргын чөвүлел хуралга чугаа-
лашкан. Аңаа плеткедн СЭКП Тыва
обкомунун бири секретари эң С. М.
Тона тылган.

Плеткел соонза хуралдың киржи-
чилеринден элээн каш кижин санал
берген.

Бүгү-тываның дөдөөжөннериниң
5-ки хуралында болгаш республика-
нын малчынарының Наадымында
Новосибирсктен, Хакасстандан,
Якутстандан, Бурятиядан болгаш өскө-
дээ черлерден чаладып келгилээ
залчылар Тываның көдээ ажил-
агыйның ажилдакчыларына ботта-
рының ажил-агыйларының ишчиле-
риниң чедиригн изиг байырын да-
чыгыпшаан, чаз-чаа улуг чедиш-
кннеринг болурун күзөөн.

Совет Тываның колхоз болгаш сов-
хоз бүдүрүлгезиниң бүгү ажил-ни-
чилеринге көдээ ажил-агый мурна-
кчыларының республика Наадымы-

нын киржикичлери кыйгырып күзөөп
алган.

Көдээ ажил-агыйның элээн хей
мурнакчылары ол хуралга шаңнат-
кан.

Хурал соонза улуг концерт бол-
ган.

(Республиканың көдээ ажил-агый
мурнакчыларының чөвүлел хуралы-
ның делгөргөй өткөдү дараазында
үнер).

СЕПТЕЛГЕ БОЛГАШ СУТТАРЫЛГА			
(1966 чылдың июль 20-ге чедир, хуу-биле)			
Районнар	Комбайннар	Чайгы	Чайгы
септелген	суттарылга	септелген	суттарылга
Улуг-Хем	85,5	26,2	
Тес-Хем	69,6	5,5	
Чөөн-Хемчик	66,4	40,5	
Барыш-Хемчик	57,1	43,7	
Танды	51,0	34,4	
Токуз	30,0		
Эрзин	44,4	14,4	
Бий-Хем	38,2		
Кая-Хем	37,3	42,2	
Бай-Тайга	31,3	47,2	
Өвүр	14,3	3,9	
Кызыл хооросвет	30,0		
Республика	инитииз-биле	53,3	33,8

СИЛЕРНИН БУЯННЫ АЖЫЛ-ХЕРЭЭНЕР МАКТАЛДЫГ

ТӨРЭЭН ЧУРТТУН ШАҢНАЛДАРЫ

Чем продуктуларын бүдүрүр талазы-биле оналгаларын күөсүдиринге
чедиш алган чедишкннери болгаш ашы-чөм үлөтүрүн хөгжүдиринге
ачы-хавыалары дээш ашы-чөм үлөтүрүнүн хей бөлүк ажилчынарын
болгаш инженер-техниктиг ажилдакчыларын, партия, совет, профсоюз
болгаш комсомол организацияларының ажилдакчылары СССР-нин Дээди
Совединиң Президиуму бо чылдың июль 21-де үнген Чарлыын дугайында
СССР-нин орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

Оларнын аразында Тыва АССР-нин талазы-биле шаңнатканнар болза:
ЛЕНИН ОРДЕНИ-БИЛЕ

Зименина Мария Алексеевна — Кызылдың элбэ заводунун быдырык-
чы мастери.
КУШ-АЖЫЛЧЫ КЫЗЫЛ ТУН ОРДЕН-БИЛЕ
Вязовкина Мария Григорьевна — Кызылдың пиво заводунун ажытык
беткекчи.
«ХҮНДҮЛҮДҮН ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ
Иргит Ноя Иргитовна — Кызылдың элбэ заводунун кондитери.
«КУШ-АЖЫЛЧЫ ЗРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУУ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ
Петенева Юзефа Казимировна — ашы-чөм үлөтүрүнүн эргелдиниң на-
чалгы.
«КУШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ
Золотухина Елизавета Емельяновна — Кызылдың элбэ заводунун бы-
дырыкчы мастери.

Автомашиналарны ажаап алышкынче

Республиканың колхоз, совхозта-
рының ховуларында чагай дүжүт
үнгөн болгаш удаас ону ажаары —
эң харысалгалыг ажил иелээр.
Чагай дүжүтү, ногаан массаны,
картофельди болгаш ногааларын
кыска хуусаада ажаап, көдээ ажил-
агый продуктуларын өй-шанда да-
жылдап, сөөртүрүгө транспорттун
роюн улуг.

Дүжүт ажаалдамыга автоажыл-
агыйлар кайы хире бетектенген бол-
ду, оортан дүжүтү чилириг чокка,
хуусаазында ажаары мол хамаар-
мыр. Транспорт ажилдакчылары дү-
жүт ажаалдамын ышкан, чугула кам-
панията белеткелди эки чордуп ту-
рары таваарылга эвес.

Тыва авторегелег чери техниктиг
Чөвүлелди эртирип, анза дүжүт

Республиканың садыының болгаш нитиниң чөмөнниге черлериниң бөлүк ажилдакчыларын Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун ЧАРЛЫ

Садыгын болгаш нитиниң чөмөннигезин хөгжүдиринге чедиш алган
чедишкннери дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун
Хүндүлел бижии-биле шаңнаар болза:

Кужугет Ленчаевич Балганны — Бай-Тайга райпоунун белеткел кон-
торазының белеткелчизи.
Антонина Ивановна Гольцованы — Курсадыг инспекция эргелдиниң
улуг курсадыг инспектору.
Александр Арсентьевич Исаевти — Сесерлиг сельпоунун Черби суур-
да магазин эргелдизи.
Александр Николаевич Машинаны — «Росмасорыбторгтун» Тыва баз-
азының улуг бугагаларын орадакчы.
Сергей Николаевич Кравцованы — Кызылторгтун № 9 мага-
зининиң садыгызы.
Михаил Васильевич Мажовту — Кызылторгтун директору.
Клавдия Порфирьевна Мартынованы — нитиниң чөмөннигезиниң
Кызыл конторазының куллар магазининиң садыгызы.
Кыргыс Борбак-оолович Матпаны — Улуг-Хем райпоунун белеткел
конторазының белеткелчизи.
Валентина Петровна Митрашкинаны — Тыва АССР-нин садыг ма-
гистровозунун улуг экономисти.
Михаил Николаевич Новиковту — Улуг-Хем райпоунун автолавказы-

нын садыгы-чолбачыны.
Анна Панфиловна Рыженкованы — нитиниң чөмөннигезиниң Кы-
зыл конторазының боду орулга-чарыгалыг № 1 бүдүрүлгезиниң директо-
рунун орадакчыны.

Мария Андреевна Татуруну — Эрзин райпоунун улуг повара.
Любовь Кирилловна Терешкинаны — «Ростекстильторгтун» Тыва баз-
азының бугагалери.

Анна Козаевна Хуремейни — Чөөн-Хемчик райпоунун № 1 столо-
ваязының повара.
Феофан Федорович Чистяковту — Тыва республиканың Токуз кооп-
ераторхозунун аныр-тываны ажилдакчыны.

Андрей Кочев-агент Шатаваны — Токуз райпоунун чык чүдү-
рүчү.

Елена Егоровна Шитованы — Бий-Хем райпоунун Туранда ашы-чөм
магазининиң садыгызы.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы
Б. ДОЛЧАНМАА,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун секретары
Н. ДИИГА.

Кызыл хоорай.
1966 чылдың июль 23.

Тыва АССР-ниң садыг ажилдакчыларына Тыва АССР-ниң садыының болгаш нитиниң чөмөнниге черлериниң алдарлыг ажилдакчызы деп хүндүлүг атты тыпсыр дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун ЧАРЛЫ

Садыгын болгаш нитиниң чөмөнниге черлериниң ажилында ачы-
лаадалары дээш Тыва АССР-ниң садыының болгаш нитиниң чөмөнни-
ге черлериниң алдарлыг ажилдакчызы деп хүндүлүг атты тыпсыр болза:

Нина Павловна Гребенниковага — Кызылторгтун склад эргелдизи.
Мария Андреевна Дуловага — Бий-Хем райпоунун столовая эрге-
лекчизи.
Мария Родионовна Еремцовага — Кызылторгтун боду орулга-чары-
галыг магазининиң директору.

Аким Архипович Исакована — Танды райпоунун садыг эргелдизи.
Мария Андреевна Кравцовага — Кызылторгтун № 1 магазининиң са-
дыг эргелдизи.

Николай Савланович Комбуйга — Улуг-Хем райпоунун белеткел кон-
торазының директору.

Матильда Васильевна Мельниковага — Чөөн-Хемчик райпоунун бе-
леткел конторазының склад эргелдизи.

Шамак Эргинжигович Монгуша — Сесерлиг сельпоунун садыг
кннелиниң эргелдизи.

Светлана Балгановна Салчанка — Кызылторгтун № 1 магазининиң
садыгызы.

Александр Быражкович Шейлаага — Бай-Тайга райпоунун баш-
таар чериниң даргазы.

Николай Владимирович Юневиче — Тыва республиканың үлөтү-
лүр барааннарының кннелиниң бараан талазы-биле улуг ажилдакчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы
Б. ДОЛЧАНМАА,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Секретары
Н. ДИИГА.

Кызыл хоорай.
1966 чылдың июль 23.

Ак-Довуракта

«Тыва даг-дугу» комбинаты-
нын арылга фабрикаларын мо-
дестин чуртун заводтарына
болгаш фабрикаларына Тыва-
нын бири сортуун даг-дугун
чүдүрүп чурдуларын ай салмы-
да көмүдүн турар.

Чартык чылдың дургузунда ак-
довуракчылар Москванын, Ле-
нинградтын база Волескнин
даг-дугунун техниктиг кымыла-
ры кыдыр заводтарына Кра-
норскенин, Спасскениң болгаш
Егорьевскениң цемент-шифер
база хоолай кыдыр заводтарына
эс муң ажыг топна эки шынар-
ды аңг-этти чүдүрүп чурткан-
нар.

Ам фабрикадан хуучу-ле өзүп
оручу 10—15 автомашиналар
үзүктел чок чоруп, Абаканга
хүдөөп алар базалыкка 65—70
тонна даг-дугун чедирер. Фабри-
када даг-дугун палдан дапкаар
бүдүрүрүргүзүлүп турар.

«Тыва даг-дугу» комбинаты-
нын ажилдагы кирер автома-
терскелер туудунда ажилдап
турар Анатолий Репкинге хуур-
кан комсомолду-аныктарын
бригадамы туудугулар хуучте
алдар болдурган күш-ажылчы
элекке киргенер.

Бригаданың кеңигүнери бе-
лгетин хуучаларын ап, ам бе-
зин айткан ажилдарың хей ке-
зин күөсөдүккел. Июльдуң тоң-
түзүндө автомастерскел корпу-
лунун шитин дерип дооскан, ду-
жарлар. Александр Сафонов,
Виктор Шамаев, Давид биле
Долгар Саялар өг-бүлө-биле
бедик көргүзүлгелер чеди ап,
мурнакчы ажилдап турарлар.

Ам бригаданың кеңигүнери
амылдырал-хандырылга болгаш
албан чериниң бажымында ту-
дуг-монтаж ажилдарын дооснап,
арматуралаан париястың адаа-
га дөдөр паганаларын тургу-
зуп эгелдей бергенер.

Хөдөөжөннериң бешин Бүгү-тыва хуралының бөлүк киржикичлери

Фотоз С. ФЕОТИСТОВТУ.

ШЫН

АЖЫЛЧЫ ЧОННУН ЧААГАЙ ЧОРУНГА

ССР-нин Дады Советинин Президиумунун 1966 чылын июнь 29-та Чардын Бугураа «Салыг амылжызынын хүнү» ийлуун сөөлү даштары хүнүде байырлап эрттерин доктааткан. Ол дээрле партиан болгаш чаахтын талазында кооперация амылжыларын хазысалталыг ажылы белин-беле үнелеп, салгы човажынын илереткеннин кескү херечин-дир.

Бөгүн бистин чуртукса «Салыг амылжызынын хүнү» бир-ле дугаарында демделген турар өөрүштүтүлүшү. Совет кижилерин хүн бүрүе аны-бүрү аш-чөм болгаш үлөтүр бараанын-биле хандырып турар салгы организациаларын амылжыларын хүнүлүгү ажылы белин үнелди алган. Совет дээрде кооперациянын Ленин ордени-биле шаңкталган таварылаа аэс. Чугаа сөөлү чылдарын иштине күрүне болгаш кооперация салгынын үш мүн хире амылжыларын Совет Эмиленин орденин болгаш медалдарын-биле шаңкталган.

Бо чылдың июньда СЭКП ТБ-нин болгаш Совет чакыткы инициатива-зы-биле Москвага Бугу-эмиленин салгы амылжыларын хуралы болуп эрткен. Ол хуралга салгы ора-низацияларын чели чыл иштине кылдып чоруткан амылжын түнелдерин дугайын чуталашкан, чаа беш чылда ач чорутар хемчеглерин амылжылап кылган.

РФСР-нин болгаш Тыва АССР-нин Дады Советинин Президиуму-ру салгы шугуунга үр үеде белик көргүзүлгү амылжыларга «Салыг амылжы» билинтин челинелде чоруткан алдарыг амылжылар деп хүнүлүгү атты тургускан. Совет салгы амылжыларын ол ала салгы салгыныкылар хазы кылдыр байыр-лаалыга күш-ажылы челинчилер-лиг ужураштыркан. СЭКП-нин ХХП стезилинин шиптилерин амыл-жалга боттандырап даш турар сору-тук амылжылар. СЭКП-нин ХХП стезилинин Директиваларында чо-нуң хүн бүрүе өзүп турар негелде-лерин долугу-биле хандырап талазы-биле моон сонгаар салгы хандыры-ла.

Бай-Тайганын Бай-Талла. Улуг-Хем-нин Ары-Уулуна чаа магазинер туттунган.

Салгы хандырылаанын культу-разын белидер даш демисежип турар мурнак салгыжыларын саны чыл келген турум-на өзүп турар. Сөөлү үеде социалист чарыштын чаа хери болуп коммунист күш-ажыл даш шипчөөнүн калбарган. Амы үеде коммунист деп хүнүлүгү ат-ты 17 бригадала база 186 салгы амылжыларынга тымыскан. 190 эң эки кооператив амылжылар «Совет херекчилер кооперация-зынын тергилерин» деп демлек-биле шаңкталган. Тес-Хем районунун салгыжы М. Хажымыл, Бугу райпо-зунун магазин арылгычын Н. Тоо-рут, Барыш-Хемик районунун ато-лолка салгыжын Н. Дырткы бол-гаш Танды районунун даргазы М. Колымова олар орденин болгаш медалдар-биле шаңкталган. Салгы шугуунга хой чылдар иштине амылжылап келген хоочун салгыжылар база бисте хой.

Улуг-Хем районун «Найрал» райкооунун даргазы О. Наксыл 30 ажы чыл иштине кооператив ор-ганизацияларынга челинчилер амылжылап келген даш Тыва АССР-нин Дады Советинин Президиум-нун Чардын Бугураа «Салыг амылжы» билинтин челинелде чорут-кан алдарыг амылжылар деп атты алган.

Бистин амылжылаа челинчилер-де биле калып тесел талдар барын демисежип барып болбас. Чамык херекчилер нитилелери салгы-лаашкынны багай организациал, бараанын херекчилер ажырт сөөртүп ийикпе, азы бараанын салгы бааза-ларынга четтир санын турла-ла тес-пел хандырап чоруткар бар. Чамык магазинер аны-бүрү чылдаагылар-биле үр үеин иштине хаалгып тур-дар болгаш чоңун негелдезин хан-дыр өөренип көрөйүн турар. Барыш-Хемик, Тес-Хем, Каа-Хем райпо-зоо, Тере-Хел сельпо, Элегес рай-поо алы айнын бараан саарыла-зынын планын хуусетпез болгаш

Келир өөредилге чымыла шко-лын өөредилге-келештирилгел амы-лаанын челинчилерин долугу баш удуз белек амылжыларын кол хандырып. Кызыл-Дэг сес чыл шко-лын коллективинде партия, профсоюз организациалары шко-лын, башкылар бажынынын кыска хуусаада шынарлы септеп доозар, чаа өөредилге чымыла херекчилер бүтү-ле херекти чүүлери дүрген тыптылар талазы-биле айтырылар-ын апрель-ле тургузуп, толаргай планын амылжылап кылган.

Беш класс «Өөредилге» ирэн 96 дөрбелчин метр шаланы ооргалары-биле калы соолу чарткан. 12 пел-каларын туткар, өөредилге бол-гаш коридорларын хандыларын дес-келп малгалаштын долугу, интер-наттын даштын драккал, малгал-таар болгаш чутайлар амылжы кир-гектер. Септеге амылжылап текча са-лыкчы Салчак Очур-оол, школа амылжыларын Саргалар Чечеклаа, Долзаа ышкыш ак септилдиг кара-кызыл амылжылап, өске аштерине үе-гер-чигезе көргүзүп туралар хей.

Септеге бо чымын капиталдыг, на-рын, кылза чогутур амылжыларын хем-чөөлү улуг. Он шаа школа амылжы-нары кайы хире-даа күженишкын үндүрө, кылдып четтикпес дээр-нин манаа чоран комиссиалар-даа, Чымылжынын министрствозуну инженер-даа көргөн, немелде ча-рылдага безин 9000 ажыг рубльди берген.

Ук школа совхозун № 3 салгыры-нын төвүнде, ында өөренип турар уугулар совхозтук амылжыларын-даа ажы-талу болганда, деткичери көргүзгөндө иделгеш, школа дирек-циясы «Талы» совхозтук дирекция-зы-биле көрөни чарган.

Керээ Бугураа совхоз амылжын ку-жун, транспортка амылжылар техника-ны доктаамал быжыгыларын, август

Чаа өөредилге чылы далаштырып тур

лометр ырак тайгада белекчөөн от-тулар ышк сөөртүрүп, хеример, арылганыр бажынар, ажиктер бол-гаш оон чаактарын кылмыр, стол, сандалар септээр кадыг, чымчак мавы материалдарын Чаваналан чели алдыр аргазы бергезе.

Совхоз директору Лосад-Серен-ге школа директору А. Така эрежиш келсе-даа, түнел чок. Майда машина негелде тарылга доостурга даш, июньда база бербөөн. База бир дилег кылдыр директор: «Курт машина бээр мен, бензин тыппас мен» дээр-ге, доран-на дөрт доскар бенин сал-ды алган, дилег баарга база хооун болган. Чылдаагышкын база өске-даа кампанын үеи даш, школага ма-шина бербес хөмнөр үргүлчүлөви-шап.

Ук совхозка хамаарып турар өске школаларын транспорт-биле ханды-рылганы бо школан дээрденес. Ин-дыг турбуже, совхоз төвүнде таржак-таа, оон үш салгыларыннын төпте-ринде-даа чык машиналарыннын тон-на-километрге хамаарыштыр кылдып турар ажылы багай. Ажыктыг амыл-жа долу күш-биле амылжыларын баш удуз ботамчалыг планын, оон хынал-дазы чок, эрегей байдалында авто-

машиналарын анаа турар, ол ыш-каш ылай-бээр ырак черлерге ий-чангыс кижилер сөөртүп миналып, амылжы-агыгга элдендеп, кылар, чар чуталдыр ажык чок каража-кога-рл үлүгүр кайы хай.

Чыл эгизинде бээр чангыс хүн-лаа норма чедир чык сөөртөөн, ычанга чалазы кижиге ай са-нында теледирин аажок күдүзү Т. Дондук-оол ышкыш хоочун чала-чылар хомудуп чуталажыр. Ийлыг турла, совхоз директору школга ма-шинаны чүге берби турарыл?

Эрткен 1965—66 өөредилге чы-лында күрүне хандырылаанынга малчыларын 102 уругларын кири-ген турган. Оларын 47-ин интер-натка сыныксыз боорга, суурда бажы-нарга хонуп, таарыкча чок байла-дарга таварышканын. Ону өөре-нип көргөн, чаа интернат Кызыл-Дэгга туралын чөлөөрөөн болгаш туудт ажылынга херекчилер хө-регини «Талы» совхозе эрткен чы-мын-на шиптичкен турган. Ины ай эгизинде бээр туудт ара соксап, а-ны-бүрү туудт материалдары чок болганында бригадала тарай берген. Совхоз директорунун кабинетинге баргаш, чаа туудтун ара соксап-нын айтырарга: «Ол мөөн херөөн, силер-нин херөөрөөн аэс» даш хаайыт-га-даа капкас.

Школа амылжылаа көрүмөс, бо халаалыг удурутуктага районо-лаа, школа дирекциялаа-да мегелдеп, эрегеп, чанып пат-ла болган. Ол хиреле тодаргай түнел чок, чалын салгы хонуктары эртин, саала-шкын узамдыгы бар чылдар. Школа херээ-бүтү-нитинин херээ, Олте кичээлге салгы хамаарып турар совхозтук удурутуктуун дөрт хү-лөөлгөи, анаа сонгаарламышкын, хоочун аазаашкыннар турбас ужу-руг.

А. ХЕРТЕН.

СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕН МЕДЭЭЛЕР

Организастыг кирген

«Искра» колхозтук мал чевнери белекчээр ийгил бригадалыг сиден келешинде кирген. Чаваналыг Бел-дир-Шыгыла келде тулуккан. Баштайгында ийи сарат сиден до-раан тургустунган. Механизаторлар сиденни трактор-биле кестирди, ыр-

ээр нормазын 120—130 хуу күсөт-кизген. Агитатор М. Бир-Санаа, утукч О. Кожин-оол кым калдыг ажылы кайы хире, канчаар күсөт-кенин түнел турар, даарта кылдыр ажылы бо хүн келсе бригадалыг кижилериниң үргүлчү дымалы-лар чоруттукан. Ол дөрт школачы-лар бугу-бүрү чымп кижилер.

Х. ДОЖУ.

БИР БРИГАДАДА

Тракторист Тоолыг Эрес-оолдун аг-регалы «ДТ-54» деп трактор-биле хүн бүрүе 15 сектар сиденни келер нормазын үргүлчү долугу күсөткүп

келген. Совхоз дирекцияны эки амылжыларга шаңкталарын тымыс-кан.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Олар мурнап турар

Ам чер-чере малдың кышка чөм курлавырын белекчээр амылжы изит тулук үезинде. Бо талазы-биле Чөөн-Хемчик районда «Тыва» совхозтук Хендерег салгырынын амылжы-чери 4 зевога чарылгаш, тус-тус хоу-шөлдерин үнүпкен. Ол зево-ларын аразында социалист чарышты калбаргаш.

Сиген белекчөөн эгелден бээр

бааш-биле бөлдүрүп, сарзатташкы-ны чорутуп турар. Аныктар 12 киж хөл катырла-ры-биле буга кызын дургаар, хара-ганнар, хаак аразында эки үген сиденни келер турар. Ийи машина-биле кестиркичлер хүн бүрүе сиден ке-

туралар эвээш аэс, оларга сиден кестиркичлери М. Сөөн-оол, Хер-тек Ким-оол, сарзатташкы Мон-гуш Мечин-оол, балдурчунч Монгуш Хакас-оол даш оон-даа өскөлөр. Бо зево Курга-Адырын, Нара-Суг-нуң кадар өттөрүн кестирип, сөө-лүк чоруту шынажы кирип, дөр-гүнүң сиденни белекчээрлер. Зево аэзаш сөзүңге за болуп, алган хү-лөөлгөи август 10-да күсөдир даш шалыкын амылжылап туралар.

С. БАДЫ.

ДАЛАШТЫГ БИЖИК

1 — А-дыр, алдар, меп олурунтай! — Болжол даргазын Микша Касыга-нын үнү ол. Оран-шожа, омак-хат-кар каттардыг ууң дара эр, хаар-жак дег, калык херөөн мурданын бажып олурган.

Колхозчулар элдеринин, ий чар-лы берилген. Девит турар Кузалай-ны ийи таласы чүген сугулуунда дөрт эр ылап-ла бижыг туткан, өзү-ден эртөөн баг кижеге бугураа чы-ган. Айт сонгаар-бугурааа туткун, бугураа буга дег, дугулары-биле черини дооруаа бугурааа турган.

Азыгы чанынга Касыга челе бер-геш, дөрт-кырлай өрөөн багыг кы-зыл сөөкөн кымынын туткаш, сөрт-илденде элдик ачче көрүмөй-даа, экирини эрени-биле ээринге олу-руткан. Олутун чаааш, мунгаш ты-нын дымдыг туткаш, ууң тынын кошкалы салган, дөмгү эрелерге кө-рүнгөн. Оларын бири астын шим-чөөшкүн бугурааа сестини, киж-енин алырштары билек, дөртөлзө дөрт башка халч берилген.

Айт боюнча аларын билеп, хенер-гелип тургаш, өрү шурааш, мөң-дө эгелен. Баштай Касыганын ийи бу-дунда туткаш, ол шымык ышкыш, сипилкендеп болган. Эр-лаа чү боор, ады ийи бут кырынга чөмгө, бөдү эер бажыне ээксек, сугулуң чара тырттып, херелте кымылжылаар болган. А ады мурнуңе октажар, бөдү аткаар ойттайш, эер хоуунаа сегиргилеп, саарынче улажылаар мындай.

Улус баштай кыска-кыска тынын, сестип, коргун-даа турган. Оон соонда элдик азыг өөредил турарыга чоруту таарынгаш, алгырчы-ла эге-лээн:

— Туттун, дарга, туттун! Эер хо-уунаа а! — Сугулуң чара тырт, мурданын! — Дымны кошкатын-ла мөңп ылай болуп, амылжыр-ла ээсеп! — Тараз бастырып каартын ха-лаа!

Касыга мунгаш дымны тавар чымчып кээр. Кузалай омургаан дег кымын берген, чүте даванары дөмгүн хөвөр дазырамышкан. Чүте-ле ийи, дарга мй аразында бичин олтулаштыр амырай хона берген, мекергенеп-лаа ол ийлаан, улус-тук талазынче көрүп кээр, чүтүн-турар шыралар, кичээни манаан дуураар эскерткен.

Бир-ле аар човулакта туттурган-даа дег, Бүрү ашактыг кулутур сы-нын каракка окталып келген. Кожай-ларын сагынырап турган кижилер шөжикээ, тараз хавын бызпапкан болгаш, уластан озаалажып болгаш хоруу хара эрини дайныны каап турары бир-челе чиктиг көчүлгөн. Уу-рагандай дээр агрономун ууң мөй-ну улустук баштарында-даа белин берген. Аларгаар эр-ле болгай, мааза баш мичанган боор, боостазы кыл-дырт кымынга, дыл бажы ышкыш хевирит тиге хара чөтөгө караш-кан. Чаванала ирей чар чавыт тур-дунда мырындай-ла томаарыг бер-ген, салгы човаан чүте дег, кыраан өзе парактарын имертипкен, де-ренткен адыштарын оожу дүрүштү-рүп турган. Оон чанында Салбак ак-сын аазааш алган турар, анынг, херешт учучу каттырынчыг кылдыр аанды берген, колдарын хөрөөне салып алган. «Күжүрүң-даа, бут баптар белекчегин алган боор ийи» деп, Касыга хөл-хөвөгөн иштине чыгып-чымчак болазы тыртыпкан.

БИЧИИ ТООЖУ

Кузалай дымнын кошкы берге-нин билеп кааш, ам-ва өлгөт үе кел-ди дөмгүн, мөйүнү каааш, бажы сиплеш, халын ылай-ла болган. Ба-жы ээринге денгелдене мөңгүр-ган, дымга кестирген хоулуңу аа-рырынга моораз-даа, чү-лаа болза чоруп-ла олурган. Чалгыс-Хадын хо-ууң дургаар чоруп орда, Кузалай доктааш диваан. Ам канчаар боор, тараз аразында арыктып-ла үндүрө-лөш билеп алган. Ийиниң конуг моованы тургузу сымырар-ла херек. Чувуруңуң хоңучуу шагда-ла сымыр-лып, дымнын чоктай берген.

Чартык ай хиреле дөртөн чаш-ламдыз дүшкөн. Ийчала-даа дү-неки шалың элбик, эртенге не хүн-биле дөңгө бугураа, хоууга чиргил-чип ойнай бол. Тараз быжыкта. Ком-байнар ол-бо сөөт-чылдып, а чүте машиналары карадайып-ла турар. Быжыктан таразына болгаш кур черге коюу үндөсө күсүк нозаан өттөр-үн хөлүшкөн чыды агарды сипиң-кен.

Арык кездэр эл берген, оон ийи-ай Челекер хоуугу херип баткан. Ку-залайнын маны шулуулаан, ам мөг-бес-лаа, сөгүлүмүң-ла олурар. Ка-сыга ол-бо талажы көрүп көрүргө, таразынын быжымы оок-телик, зөң черлер тарымы, ара баткан, а ийгалында болгаш арык ууң дур-гаар белик, чалдыг нозаан, чаа-ла быштак чөмчөш, харын тыва тон мөңүрүңүңдө тургу хаажыларын болгаш өлчөй улазынын сагыны-рар. Арыктын ужуңга, кулутгайлаан

черге кооргал таварып келген. Кан-дыр бир араанынын аксы дег. Ам артында оон дал ортуңда бөрү азым ышкыш сүрү хай кожал берген. «А-дым мөйүн сымырыла, болуп оорган сымырыла» деп болапкан. Касыга аймап, тараз кырыңче эер чазып чороз-ла, ады мөйүн сунушкан, хаарыкташ, кооргалды ажырт шурай берген.

Эрте-бүрүн шагда чаа-чалбак ха-дунге калган дайыңыны бажыры-таан «иңек-лаш» ырактан-ла кестүп келген. Тракторлар чер чарада, ону оон каалкан, мй ол бажыры-тейжи-геш агылы хөвөр. Лаш кырында сары олуруп алган, олзазын шевер-деп чигилген. Ужар кушка дөмөй-лөшкө дег, шымамы болгаш олут-пай ол амытан шаа-шагы-биле шим-чеш дивей олургулаар. Оон келеп алган өргөн кулурун ашак, сиртин сөбөкчөкчө, олдарып үнүп кээр, ол күш чидиг дымгалары-биле тес-пел, халай-биле сол азыр. Ша-даа чөтпөдө, хөкчүнүн сөөк-даанын ханын артыңчылары баштайгы сел-бер чаш дег чиги-биле хая баа-рыңче кулабурт бээр...

Тайбын амытанын хойгузуксавай, Касыга адынын аксын кездэр тыр-ган. Сары дөмөй-ле дүктөгөр хуу ба-жы согаш кылгаш, чалгынын чат-каш, агаарыг кулабурт үп берген. Хөвөгүн туужураалыг, бөдүнү са-пыктыг чылгыч Салбак ону ырак-тан-на уткуп келген. Касыга ээрин-ге чая олурган:

— Эңи-ле кулун-дур. Дөңөнзөөн мал болу дег. Мурнула өөртөйүн турганыңар ол бө?—дээн.

— Чазын өөредип чадап каан бис ийи. Касыга мунган азындаан мыт чөк-

ка дүшкөш, ууң дымны чылгычга тутуш берген:

— Кандыг уксаалыг мааза?

— Аазаа бүдөнүңиң аксыр чүе.

— Иеңи?

— Ачымын беңи ийи—деп, чыл-гыч кытыр хөвөр үңгөн. Бирези Кы-зугурук кулап төрөн, бирези Кы-зугула бөзгө эрпип турду. Бүрү му-рунда дөңгө бени колхозка ашак болу дужаап берипкен.

Кузалай мөйүн сунгаш, эрестип эзеп каан. Ону чылгычлар эки ады-тын түрү дидир, ычангаан Салбак ааза чачыл дугаар сиккырып ха-мылал сол каан.

Кандыг бир бөдөл силерин хеп-хеп-херген өрүмчү калпар таварыла туржук бө? Эскертимес бир-ле чүе хенерген овоза тодаргай-биле са-чыкка кирип келир аа? Салбак бөз-де байралажып алгаш, Касыга баа-зычанган. Ол саала чокка мынча деп болашын чорган: «Челекер хоу-уңда таразын үнүжү чүте дески боламын бө? Урезиңин багы бө? Чай-гы ажаадаанын, сугурагыңаңың чөт-көп бө? Бир эвес ымыг болза, ааза кым бурууугуң бө? Кандаар-даа бол-дун кээр, дөрт буруулаңың дег кижик чок бооп-тур. Колхозтун ажы-лым кымга чарымыр боор, ыңчан!

— Дарга! Эр-хей болуңар!

Дыйлааш чүте үнүг агроном Уурагандай ууң хоуң сунуп алган маңап келген, дарганын хоуң сип-гил-сипгил, дүргөн-дүргөн чуталаан:

— Эр-хей болуңар! Элдик азыг ыч-наар мунар-ла болгай, харын! Эңи-дир оо!

— Челекер хоууңда таразын хирелени аа?—деп, Касыга чутаны бодундан чылаткан.

«Сибталаконструкция» трестин Красноярскиде эргеленип комманди-рокалап келген, «Тыва кобальт» комбинаттын гидрометаллургии заво-дунуң каң-конструкция амылжыларын мектептеп турар болук ооздарын бо чурукта көргүсөн. Комсомолец Виктор Калмыков удурткан бо бригадалыг кижилериниң сес каы бажынын белин хире черде каң-конструкция-ларын дүңдөөл, эитеп туралар.

Оларнын амылжылап турарын көөрге магалыг: бичин-даа артык шип-

чөөшкүн чок, бот-бодун чутаалажымын чокка бичип, кандыг-бир экинге дуга херек аларган болза доран келер, пайырадыг. Монтажи-лар бригадалыг—тулуга эң дээрлерин бирези.

ЧУРУКТА: (солгай талазында) Г. Ивачев, В. Карпов, М. Чепик, В. Ершов, В. Рахманов, бригадир, В. Калмыков, А. Музалков олар кыска дымнаага үезинде.

Фото Ю. СКУРАТОВ биле А. АИРНИН.

Алдын-оол Даржаа

— Ийдыг тараз-ла чүе, харын — дээн, Уурагандай арада-ла шак дүш-көн. Арай боорла уламчылаа: — Шала чегей-ле болган чүе, чазы-мысты минир алар бис.

— Миннри-биле оожугаар, ол-ла бө?

— Эдил аар бис. Каталтаас дээр-ин ол-дур ийи. Ийдыг таварыла-ла минчар сөгдөр ийикпе монар.

— Сөгдөр эвес, а минчар кылмыр хевек.

Чугаа толаргай ажы-хожууче шипчөөн, оон дөмгү чилин изилдей берген ышкыш бооп-тур. Иччала-даа Уурагандай амыкы чуталып сактып, бурууун канчал-чөп-лаа тургаш, бодундан чылазын аларын болап, са-гыжында ону-ла эргилеп турган.

II. — Ээ, агроном бө? Чүте мунгарай бергениңер ол?

Уурагандайга уткуштур Бүрү ты-ныштап кел чыткан. Оолуң ону көр хену чок эңи-не таарыммас чүвези —ол ирей чүе сөгдөр, араатан дымгаа дег, ырык сөөк салазын ко-жаннатпашкан, үр-ле чуталаан турган. Оон та чүтү сөгел калканы ол ийи, каш-ла минута болганда, Уурагандай хоуу турлаан бир кылдыр калаш, тракторист оолдар аразында турган Касыга челе берген. Агро-номун хеври турачык көзүңгөн, ычангаан Касыга кичээнип, чылга-ла чалай туруп, бир-ле эки эвес чү-газ болурун билеп каан.

— Херектин ужуу шагда-ла бил-дене берди, дарга—дээн, Уураган-дай бир-ле чиктиг турчымзаан.

— А чү болду ыңчан?

— Силер буруулап силер.

Касыганы ол сестер дувуретпаа. Уурагандай минчар сөгдөр чалаас деп ол сестип чорган. Чон аразыга кандыг киж чорбас дээр.

— Ол шөлдери болуп турар-биле сугуттапкан мен—деп, Уурагандай далажып чуталаан.—Силерин бижигер баугар кылдырткан мен. Уурагандай турдум, а силер чымшыр думалапкан силер. Ол-ла. Силерге херек чок, а мөөн хоуулаа улуз кер-чел боор—силерини бижинер бө. Кырга-даа көргүтүп, кымын-даа бугурааа болуп мен. Ол-ла.

Кылаштал олтура чуталаашканнар. Ол аразында Касыганын машиназы бо турган. Дарга рулун туткаш олур-урашкан, биче болашын чорой, агро-номун ийлеп чалаан, харын-лаа эжини амылжы берген. Касыга: «Иңе болгаш теңек-тир сев, думакым» кылдыр чымчак болаган,

рысгалалыг секретарьны 23-35.
ния 22-64, чагаа, ажилчын болгаш
-75, корректорларны 27-41. Солун